

Accountantsverslag gemeente Haren

Gemeente Haren



19 juni 2019

Aan de raad van de gemeente Groningen
t.a.v. drs. A.G.M. Dashorst, raadsgriffier
Postbus 30026
9700 RM GRONINGEN

Groningen, 19 juni 2019

Kenmerk: RHB/SH/Al/1042946/008



Ter informatie: De digitale versie van dit document is vanaf de inhoudspagina interactief. Aan de hand van de menustructuur kan door het document genavigeerd worden. Via een klik op het BDO-logo gaat u steeds één stap terug in de menustructuur totdat u uiteindelijk weer in het hoofdmenu (de inhoudsopgave) uitkomt.

Geachte leden van de raad,

Wij hebben de jaarrekening 2018 van de gemeente Haren (hierna te noemen 'gemeente') gecontroleerd. Zoals afgesproken in onze opdrachtbevestiging d.d. 12 oktober 2018, ontvangt u hierbij ons accountantsverslag 2018. In dit verslag hebben we de belangrijkste bevindingen en conclusies van de jaarrekeningcontrole opgenomen.

Onze bevindingen en aanbevelingen hebben wij afgestemd met de ambtelijke organisatie en de verantwoordelijke wethouder. Een afschrift van dit verslag is toegezonden aan het college van burgemeester en wethouders.

Het opstellen en controleren van de jaarrekening vraagt elk jaar weer een aanzienlijke inspanning, voor deze laatste jaarrekening van de inmiddels voormalige gemeente Haren geldt dat in het bijzonder. Bij deze willen wij alle betrokken medewerkers van de gemeenten Haren en Groningen bedanken voor de constructieve en plezierige samenwerking tijdens de controle.

Wij hopen u met dit verslag van dienst te zijn. Vanzelfsprekend zijn wij graag bereid om een nadere toelichting op de inhoud te geven.

Hoogachtend,

BDO Audit & Assurance B.V.

namens deze,

w.g. drs. R.H. Bouman RA

Inhoudsopgave

Gemeente Haren



1. Dashboard accountantscontrole



2. Uitkomsten jaarrekeningcontrole



3. Resultaat en financiële positie



4. Belangrijkste bevindingen



Bijlagen

1. Dashboard accountantscontrole

Gemeente Haren

Strekking controleverklaring: Afkeurend	Laatste jaarrekening Haren	Resultaat 2018: verlies geeft onjuist beeld												
<ul style="list-style-type: none"> De jaarrekening 2018 is niet getrouw en onrechtmatig. In de jaarrekening 2018 zijn afboekingen op geactiveerd onderhoud verwerkt voor een totaalbedrag van € 2,3 miljoen. Wij kunnen niet instemmen met deze afboekingen. Jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening. De WNT is nageleefd. Wij hebben geen bevindingen ten aanzien van de SiSa-verantwoording. De controle is een intensief proces geweest, echter de samenwerking is constructief verlopen. 	<ul style="list-style-type: none"> De gemeente Haren is per 1-1-2019 samen met de gemeenten Groningen en Ten Boer opgegaan in de nieuwe gemeente Groningen. Alle rechten en verplichtingen van de voormalige gemeente Haren zijn overgegaan naar de gemeente Groningen. Gedurende het najaar van 2018 heeft Haren, ter voorbereiding op de harmonisering naar de nieuwe gemeente Groningen, diverse position papers opgesteld. 	<table border="1" data-bbox="1695 376 2405 696"> <thead> <tr> <th></th> <th>Realisatie 2018</th> <th>Begroting 2018 na wijzigingen</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Saldo van baten en lasten</td> <td>-2.085.000</td> <td>945.000</td> </tr> <tr> <td>Mutatie reserves</td> <td>-134.000</td> <td>-134.000</td> </tr> <tr> <td>Resultaat</td> <td>-2.219.000</td> <td>811.000</td> </tr> </tbody> </table> <p>De grootste afwijkingen doen zich voor bij programma verkeer, vervoer en waterstaat (afboeking wegen) en VHROSW (afwaardering Haderaplein en vorming van een voorziening voor achterstallig onderhoud).</p>		Realisatie 2018	Begroting 2018 na wijzigingen	Saldo van baten en lasten	-2.085.000	945.000	Mutatie reserves	-134.000	-134.000	Resultaat	-2.219.000	811.000
	Realisatie 2018	Begroting 2018 na wijzigingen												
Saldo van baten en lasten	-2.085.000	945.000												
Mutatie reserves	-134.000	-134.000												
Resultaat	-2.219.000	811.000												
Overige bevindingen: aanbestedingen	Ontwikkelingen sociaal domein	Samenvatting controleverschillen												
<ul style="list-style-type: none"> Uit de controle op naleving van de EU aanbestedingsregels blijkt een fout van in totaal € 802.500. Zonder de bevinding inzake het afwaarderen van het geactiveerde onderhoud, zou dit tot een verklaring met beperking (inzake rechtmatigheid) in de controleverklaring hebben geleid. <p>Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar hoofdstuk 2.2 van dit verslag.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Het beheersbaar houden van de uitgaven binnen het sociaal domein is een belangrijk thema. Uit onze accountantscontrole ten aanzien van getrouwheid en rechtmatigheid blijkt een onzekerheid van € 570.900 (jeugd), € 143.850 (PGB) en € 156.800 (WMO). Dit is niet van materiële invloed op de jaarrekening. <p>Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar hoofdstuk 4.4 van dit verslag.</p>	<table border="1" data-bbox="1695 933 2405 1150"> <thead> <tr> <th></th> <th>Fouten</th> <th>Onzekerheden</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Getrouwheid</td> <td>2.627.700</td> <td>920.750</td> </tr> <tr> <td>Rechtmatigheid</td> <td>3.430.200</td> <td>920.750</td> </tr> <tr> <td>Materialiteit</td> <td>559.000 (1%)</td> <td>1.677.000 (3%)</td> </tr> </tbody> </table> <p>De goedkeuringstoleranties voor zowel de getrouwheid als de rechtmatigheid worden met meer dan 3% overschreden.</p>		Fouten	Onzekerheden	Getrouwheid	2.627.700	920.750	Rechtmatigheid	3.430.200	920.750	Materialiteit	559.000 (1%)	1.677.000 (3%)
	Fouten	Onzekerheden												
Getrouwheid	2.627.700	920.750												
Rechtmatigheid	3.430.200	920.750												
Materialiteit	559.000 (1%)	1.677.000 (3%)												

2. Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Gemeente Haren



2.1 Ons oordeel t.a.v. getrouwheid & rechtmatigheid



2.2 Toelichting controleverschillen

2.1 De jaarrekening is niet getrouw

Gemeente Haren

De jaarrekening is niet getrouw

De geconstateerde fouten overschrijden de goedkeurings-tolerantie

We hebben de getrouwheid van de jaarrekening vastgesteld (kloppen de cijfers). Hieronder zijn de door ons geconstateerde fouten en onzekerheden in tabelvorm opgenomen.

Resterende controleverschillen 2018 getrouwheid				
Nummer	Omschrijving	Betreft post/toelichting	Fouten	Onzekerheden
1	Afwaardering geactiveerd groot onderhoud wegen	Zie paragraaf 2.2	2.293.500	0
2	Afwaardering TRIP-project (bijdrage activa eigendom derden)	Zie paragraaf 2.2	175.700	0
3	Nagekomen lasten uit eindafrekeningen Jeugdzorg - RIGG	Zie paragraaf 2.2	86.000	49.200
4	Nagekomen lasten uit eindafrekening 2018 Beschermd Wonen	Zie paragraaf 2.2	72.500	0
5	Jeugd Zorg in natura: prestatievering niet aangetoond	Zie paragraaf 2.2	0	570.900
6	WMO Zorg in natura: prestatievering niet aangetoond	Zie paragraaf 2.2	0	156.800
7	PGB WMO en Jeugd: prestatievering niet aangetoond	Zie paragraaf 2.2	0	143.850
	Totaal		2.627.700	920.750
	Materialiteit (1% voor fouten / 3% voor onzekerheden)		€ 559.000	€ 1.677.000
	Performance materialiteit (50% van de materialiteit)		€ 279.500	€ 838.500
	Door de raad vastgestelde rapporteringstolerantie		€ 27.950	€ 27.950

Wij concluderen dat de niet-verwerkte controleverschillen, welke wij in hoofdstuk 2.2 nader hebben toegelicht, gezamenlijk materieel zijn voor de jaarrekening als geheel en hebben derhalve een afkeurende verklaring verstrekt met betrekking tot de getrouwheid.

Een afkeurende verklaring met betrekking tot de getrouwheid betekent dat de jaarrekening 2018 geen getrouw beeld geeft van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2018 als van de activa en passiva per 31 december 2018 in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) voor Provincies en Gemeenten.

2.1 De jaarrekening is onrechtmatig

Gemeente Haren

De jaarrekening is onrechtmatig

De geconstateerde fouten overschrijden de goedkeurings-tolerantie

Naast controle op getrouwheid is door ons ook een controle uitgevoerd op rechtmatigheid (zijn de verantwoorde baten, lasten en balansmutaties in overeenstemming met de regelgeving tot stand gekomen?). Dit leidt tot de volgende opstelling van fouten en onzekerheden:

Resterende controleverschillen 2018 rechtmatigheid				
Nummer	Omschrijving	Betreft post/toelichting	Fouten	Onzekerheden
	Ongesaldeerde getrouwheidsfouten zijn rechtmatigheidsfouten	Transport	2.627.700	920.750
8	Uitgevoerde aanbestedingscontrole leidt tot rechtmatigheidsfout, reeds vanuit voorgaand boekjaar geconstateerd met doorlopend effect in 2018.	Zie paragraaf 2.2	802.500	0
	Totaal		3.430.200	920.750
	Materialiteit (1% voor fouten / 3% voor onzekerheden)		€ 559.000	€ 1.677.000
	Performance materialiteit (75% van de materialiteit)		€ 279.500	€ 838.500
	Door de raad vastgestelde rapporteringstolerantie		€ 27.950	€ 27.950

Wij concluderen dat de niet-verwerkte controleverschillen zowel individueel als gezamenlijk materieel zijn voor de jaarrekening als geheel en hebben derhalve een afkeurende controleverklaring verstrekt ten aanzien van rechtmatigheid.

Een afkeurende verklaring met betrekking tot de rechtmatigheid betekent dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2018 niet in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de begroting en met de relevante wet- en regelgeving zoals opgenomen in het normenkader 2018.

2.2 Toelichting controleverschillen (1/3)

Gemeente Haren

Haren activeert onderhoud al ruim 10 jaren

Grondslagen tussen gemeenten zijn verschillend

€ 2,3 miljoen ten onrechte afgeboekt

Afboeking onvoldoende aantoonbaar, niet conform BBV en bestendige gedragslijn.

1. Afboeking geactiveerd groot onderhoud wegen

De gemeente Haren heeft al meer dan 10 jaren het systeem dat onderhoud voor wegen geactiveerd wordt (componenten methode). Deze systematiek en waarderingsgrondslag is, hoewel niet vaak toegepast, toegestaan op grond van de verslaggevingsregels voor gemeenten (Besluit Begroting en Verantwoording ofwel BBV). Onder de componentenmethode worden investeringen in wegen, waaronder ook groot (levensduurverlengend) onderhoud, in verschillende componenten geactiveerd en in de jaren daarna afgeschreven. Hoewel er kanttekeningen te maken zijn bij de mate van verfijning van de toepassing van de componentenmethode door de gemeente Haren, constateren wij dat de gemeente Haren reeds vanaf 2010 een bestendige lijn hanteert bij het toepassen van de componentenmethode.

Wij hebben vorig jaar de gemeente Haren er op geattendeerd dat deze systematiek afwijkend is van de systematiek van de gemeenten Groningen en Ten Boer (onderhoud ten laste van de begroting) en dat dit in geval van herindeling zou vragen om een harmonisatie. Het uniformeren van de grondslagen van de drie gemeenten had gekund door in de jaarrekening 2018 van de gemeente Haren de grondslagen/schattingen aan te passen, maar vanwege het tijdstip van het herindelingsbesluit bleek dit niet meer mogelijk. Een andere optie was geweest de grondslagen te uniformeren en te verwerken in de beginbalans 2019 van de nieuwe gemeenten Groningen. Dat zal ook voor een deel nog plaatsvinden, maar er is tevens besloten een groot deel van de boekwaarde van het geactiveerd onderhoud al af te boeken in de jaarrekening 2018 van de gemeente Haren.

In de jaarrekening is voor een bedrag van € 2.293.500 aan investeringen in groot onderhoud wegen ten laste van het resultaat (programma Verkeer, Vervoer en Waterstaat) gebracht. Deze afboeking is het gevolg van de wens van de her in te delen gemeenten om gezamenlijk ‘schoon door de poort’ te gaan. Het bedrag bestaat uit geactiveerd onderhoud uit de jaren 2005 t/m 2014. Het geactiveerd onderhoud over de jaren daarna (vanaf 2015) is nog steeds verantwoord/geactiveerd in de jaarrekening 2018 en zal bij de beginbalans 2019 nog deels gecorrigeerd worden.

De gemeente heeft onderzoek gedaan naar het geactiveerd onderhoud en is van mening dat onvoldoende kan worden aangetoond dat dit onderhoud destijds terecht geactiveerd is. Belangrijke oorzaak hiervan is dat, door allerlei omstandigheden, uit de administratie van vóór 2014 niet exact meer te herleiden is welke kosten/facturen betrekking hebben op geactiveerd onderhoud. Een relatie tussen de facturen, kredieten en wegenbeheerplannen is niet goed meer te leggen.

Wij kunnen niet instemmen met deze afwaardering, omdat deze afwaardering naar onze mening onvoldoende kan worden onderbouwd en in strijd is met de bestendige gedragslijn waarmee de gemeente Haren de afgelopen 10 jaren het onderhoud heeft geactiveerd. Er zijn, in strijd met het BBV, geen gegronde redenen om af te wijken van de schattingen uit voorgaande jaren en de gehanteerde bestendige gedragslijn. De wijziging zijn eveneens niet formeel goedgekeurd door de raad van de gemeente Haren. Om deze reden hebben wij de verwerkte afboeking als fout aangemerkt.

2.2 Toelichting controleverschillen (2/3)

Gemeente Haren

Afboeking
€ 175.700 inzake
GR Meerschop
niet conform BBV
en grondslagen

2. Afboeking TRIP-project

In 2013 heeft de gemeente een bijdrage verstrekt aan de gemeenschappelijke regeling Meerschop Paterswolde voor de realisatie van toeristische informatiepunten, de verstrekte bijdrage is destijds geactiveerd onder de bijdragen aan activa in eigendom van derden. In de jaarrekening 2018 heeft de gemeente de resterende boekwaarde van € 175.700 ten laste van het resultaat gebracht. Daar ten aanzien van het TRIP-project voldaan is aan alle voorwaarden die het BBV stelt aan bijdragen aan activa in eigendom van derden, kunnen wij niet instemmen met de verwerkte afboeking.

3. Volledigheid verplichtingen Jeugdzorg

Uit de door ons uitgevoerde werkzaamheden is gebleken dat de verplichtingen inzake de jeugdzorg per ultimo 2018 niet volledig zijn verantwoord. Deze verplichtingen hebben voor € 86.000 betrekking op de eindafrekening van het RIGG over 2018 en voor € 49.200 betrekking op het ingeschatte effect van de nog te verwachten eindafrekening van het RIGG over 2016 en 2017. De te verwachten eindafrekening van het RIGG over 2016 en 2017 is gebaseerd op de inschatting van het RIGG dat deze eindafrekening voor Groningen als geheel maximaal € 3 miljoen zal bedragen, waarvan op basis van de solidariteitsafspraken 1,64% voor rekening van de gemeente Haren komt.

Daar deze afrekeningen pas in een zeer laat stadium (begin juni 2019) bekend zijn geworden, zijn deze door de gemeente niet meer verwerkt in de jaarstukken 2018. De afrekening 2018 van € 86.000 is als controleverschil inzake de getrouwheid aangemerkt. Het ingeschatte maximale effect van de nog te ontvangen afrekeningen over 2016 en 2017 van € 49.200 is als onzekerheid inzake de getrouwheid aangemerkt.

4. Volledigheid verplichting Beschermd Wonen

Uit de door ons uitgevoerde werkzaamheden is gebleken dat het opgenomen nog te ontvangen bedrag per ultimo 2018 met € 72.500 te hoog is verantwoord. Daar deze afrekening pas eind mei 2019 bekend is geworden, is deze niet meer verwerkt in de jaarstukken 2018. Dit bedrag is als controleverschil inzake de getrouwheid aangemerkt.

5. Prestatielevering WMO

Om vast te stellen dat voor de in rekening gebrachte kosten van zorgaanbieders prestaties zijn verricht zijn van de zorgaanbieders productieverantwoordingen (incl. controleverklaring) ontvangen. Uit onze controle blijkt dat deze informatie niet van alle zorgaanbieders is ontvangen, waardoor wij de prestatielevering voor een gedeelte van de zorgkosten niet hebben kunnen vaststellen. Deze onzekerheid bedraagt € 156.800.

2.2 Toelichting controleverschillen (3/3)

Gemeente Haren

Onrechtmatige
aanbestedingen
van € 802.500

6. Prestatielevering jeugdzorg

In de jaarrekening zijn de baten en lasten inzake de jeugdzorg verantwoord, waarvan een belangrijk deel van de financiële administratie is ondergebracht bij het Regionaal Inkooporgaan Groningen Gemeenten (RIGG). Het RIGG sluit contracten af met zorginstellingen en draagt zorg voor de administratie en verantwoording. Van het RIGG is een verantwoording met goedkeurende controleverklaring over 2018 ontvangen. Uit de controle van het RIGG is gebleken dat voor een bedrag van € 570.900 geen zekerheid kon worden verkregen omtrent de prestatielevering. Deze onzekerheid hebben wij meegewogen in onze oordeelsvorming omtrent de jaarrekening 2018.

7. Controle op geleverde zorg in de vorm van PGB's

Uit onze werkzaamheden blijkt dat de gemeente Haren niet voor alle verstrekte PGB's heeft kunnen vaststellen dat de zorg ook daadwerkelijk is verstrekt (ofwel de zogenaamde prestatielevering). Het gevolg hiervan is dat wij een onzekerheid hebben in onze controle. Wij hebben deze onzekerheid geraamd op een bedrag van € 143.850.

8. Rechtmatigheid Aanbesteden

Uit de uitgevoerde spendanalyse over het boekjaar 2018 zijn acht onrechtmatige inkoopcontracten gebleken. Deze onrechtmatigheden betreffen ICT leveringen (€ 453.100) en overige ingekochte diensten (€ 349.400). De geconstateerde onrechtmatigheden tellen op tot een totaalbedrag van € 802.500. Dit bedrag is als controleverschil inzake de rechtmatigheid meegewogen in onze oordeelsvorming omtrent de jaarrekening 2018.

3. Resultaat en financiële positie

Gemeente Haren



3.1 Resultaat 2018



3.2 Uw financiële positie vergeleken

3.1 Resultaat 2018: verlies geeft onjuist beeld

Gemeente Haren

Resultaat 2018 bedraagt € 2.219.000 nadelig en geeft een onjuist beeld

Zonder de afwaardering van het geactiveerd onderhoud zou het resultaat positief zijn geweest en het verschil met de begroting geringer

Het resultaat van gemeente Haren over het jaar 2018 ten opzichte van de gewijzigde begroting bedraagt € 3.030.000 nadelig. In het onderstaand overzicht is het resultaat in het kort weergegeven:

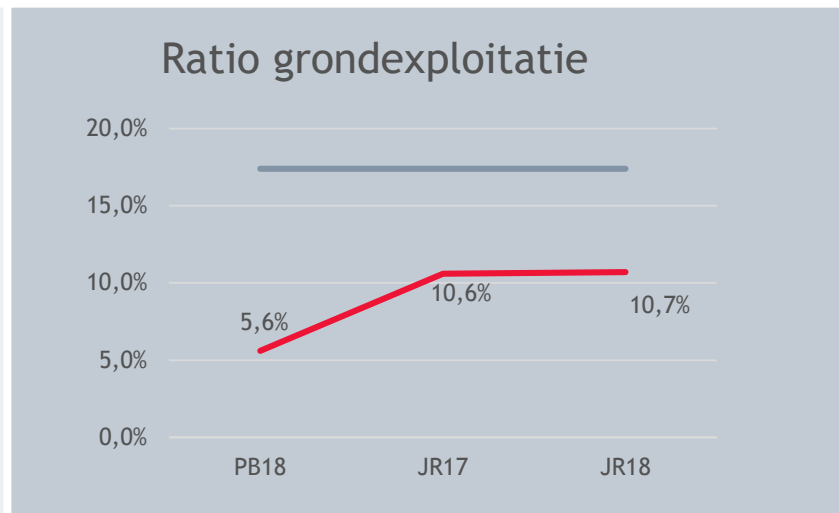
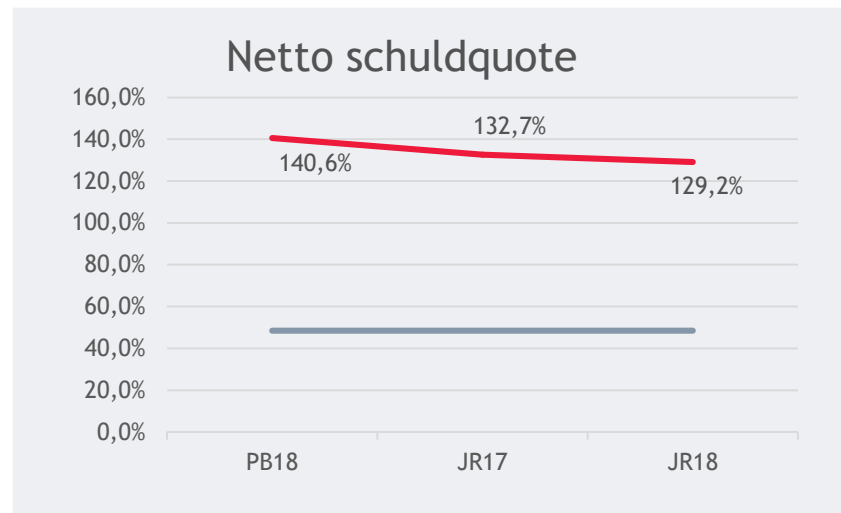
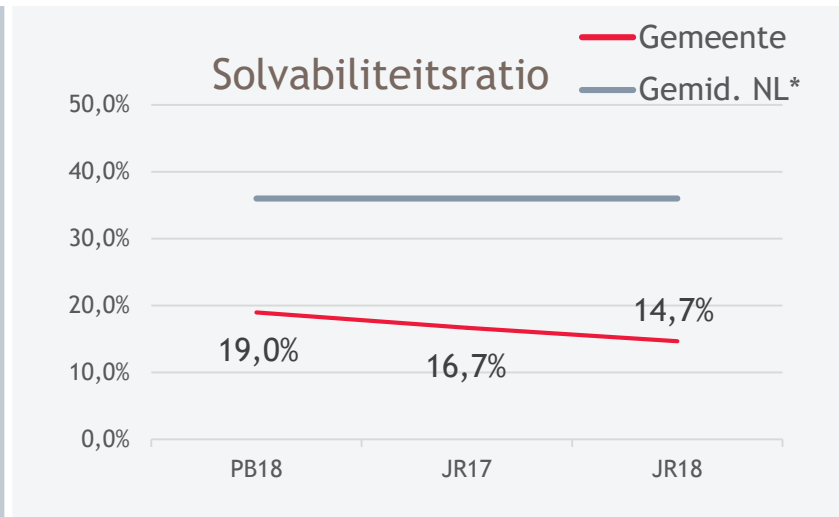
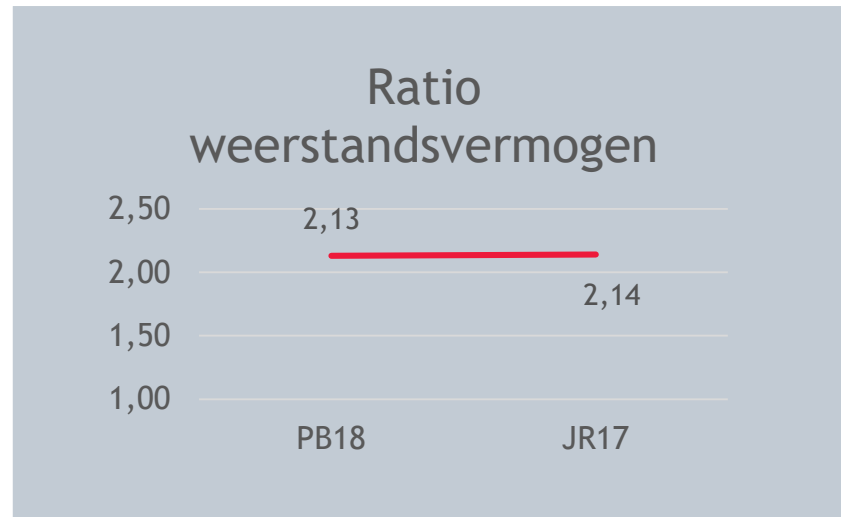
Overzicht van baten en lasten	Realisatie 2018	Begroting na wijzigingen	Verschil
Saldo van baten en lasten	-2.085.000	945.000	-3.030.000
Storting reserves	-1.691.000	-1.691.000	0
Onttrekking reserves	1.557.000	1.557.000	0
Resultaat	-2.219.000	811.000	-3.030.000

De belangrijkste afwijkingen van de begroting na wijzigingen worden veroorzaakt door verwerkte afboekingen op geactiveerd groot onderhoud wegen (€ 2,3 miljoen) en de grondexploitatie Haderaplein (€ 1,8 miljoen).

Het resultaat wordt nader toegelicht per programma in hoofdstuk 11 van de jaarrekening. Zonder de afwaardering van het geactiveerd onderhoud zou het resultaat positief zijn geweest en het verschil met de begroting geringer.

3.2 Uw financiële positie vergeleken

Gemeente Haren



* De bron voor de gemiddelden NL betreft het gemiddelde over 2017 voor gemeenten in de categorie 20.000 - 50.000 inwoners volgens de BDO Financiële benchmark

3.2 Uw financiële positie vergeleken

Gemeente Haren

Kengetallen moet in relatie tot elkaar worden gezien

Onze rol in relatie tot het weerstandsvermogen en financiële kengetallen

De analyse van het weerstandsvermogen en de financiële kengetallen is een onderdeel van het jaarverslag en de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. Vanuit onze controlerende rol dienen wij vast te stellen of het jaarverslag (en dus deze paragraaf) niet strijdig is met de jaarrekening en geen materiële onjuistheden bevat. De kengetallen moeten altijd in relatie tot elkaar worden gezien. Uit de combinatie van de kengetallen kan een beeld worden gemaakt van de financiële positie van de gemeente. Daarbij kan ook inzichtelijk worden gemaakt wat de oorzaak is van een sterke of zwakke financiële positie. De financiële kengetallen geven, met de inherente beperkingen hierbij, inzicht in (de ontwikkeling) uw financiële positie, mede in relatie tot de landelijke benchmark.

Financiële positie gemeenten onder druk

Ontwikkeling Nederlandse Gemeenten

Het zijn roerige tijden voor gemeenten. De recessie - met de teruglopende inkomsten, tegenvallende grondverkopen en zware bezuinigingen - was nog maar net achter de rug, of de volgende grote uitdaging diende zich aan: het sociaal domein. Sinds 2015 bent u verantwoordelijk voor een groot aantal taken in het sociaal domein: maatschappelijke ondersteuning, jeugdzorg en arbeidsparticipatie. Dat is een monsterklus, operationeel én financieel! Gemeenten kunnen die taken, die gemiddeld bijna 40% van de totale begroting uitmaken, nu nog nét dragen. De meeste gemeenten geven echter aan dat het sociaal domein zwaar drukt op de begroting en vrezen dat het water ze straks financieel tot aan de lippen komt te staan. Of erger. Dat roept de vraag op hoe financieel gezond de Nederlandse gemeenten zijn. En wat betekent dit alles voor de komende jaren?

Om daarover helderheid te geven, hebben wij vanuit de branchegroep Lokale Overheid de financiële cijfers en kengetallen van alle gemeenten in Nederland over 2008 tot en met 2017 op een rij gezet en geanalyseerd. De uitkomsten daarvan zijn niet eenduidig; daarvoor zijn de verschillen tussen gemeenten, provincies en (krimp)regio's te groot.

Landelijk gezien ontdekten wij echter wel degelijk een trend: de algehele solvabiliteit is tussen 2009 en 2017 gedaald van 42% naar 35%. Juist nu de gemeenten als gevolg van de nieuwe verplichtingen in het sociaal domein onder grote financiële druk staan, is dat een zorgelijke ontwikkeling. De bewegingsvrijheid van gemeenten neemt af omdat gemeenten steeds minder invloed hebben op hun uitgaven. Krimpregio's hebben het zwaar. Dat vraagt om hernieuwde aandacht voor de weerbaarheid en wendbaarheid (stresstesten), een risicogericht financieel toezicht, de herijking van de Algemene Uitkering en nieuwe vormen van samenwerken. Hoe dan ook: deze uitdagingen betekenen dat gemeenten keuzes moeten maken.

3.2 Uw financiële positie vergeleken

Gemeente Haren

<p>Aangepaste paragraaf weerstandsvermogen.</p>	<p>Weerstandsvermogen In de paragraaf weerstandsvermogen in de jaarstukken 2018 van de gemeente Haren zijn niet alleen de risico's, benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit van de gemeente Haren opgenomen, maar is vanwege de herindeling en beëindiging van de gemeente Haren een prospectieve paragraaf opgenomen van alle risico's en weerstandsvermogen van de nieuwe herindelingsgemeente Groningen. Wij kunnen hiermee instemmen. Door het opstellen van een prospectieve paragraaf weerstandsvermogen, is de ratio weerstandsvermogen per ultimo 2018 voor de gemeente Haren afzonderlijk niet berekend en derhalve ook niet weergegeven in de grafiek op pagina 13 van dit verslag.</p>
<p>Kengetallen geven geen juist beeld</p>	<p>Het vermogen en de kengetallen geven, door de onterechte afwaardering van het geactiveerd onderhoud, geen getrouw beeld. Wij lichten de kengetallen kort toe.</p>
<p>Solvabiliteit beneden gemiddelde</p>	<p>Solvabiliteit en netto-schuldquote De solvabiliteit bedraagt ultimo 2018 14,7% (2017: 16,7%). Voor de solvabiliteit geldt dat hoe hoger dit percentage is, hoe beter de gemeente in staat is om haar verplichtingen op lange termijn te voldoen. De solvabiliteit van de gemeente Haren ligt nog ruim onder het landelijk gemiddelde en is per ultimo 2018 gedaald ten opzichte van het voorgaande jaar, mede door de afwaardering van het geactiveerd onderhoud.</p>
<p>Financieel risico als gevolg van de grondexploitatie lijkt beperkt</p>	<p>De netto-schuldquote bedraagt 129,2% (2017: 132,7%). Voor de netto-schuldquote geldt dat hoe lager dit percentage is, hoe beter de gemeente in staat is om de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie te dragen. Haren scoort hierbij, ondanks dat de schuldquote is verbeterd ten opzichte van het voorgaande jaar, met 55% fors slechter dan het landelijk gemiddelde.</p>
<p>Financieel risico als gevolg van de grondexploitatie lijkt beperkt</p>	<p>Ratio grondexploitatie Dit kengetal geeft aan hoe de voorraden van de gemeente zich verhouden ten opzichte van de jaarlijkse inkomsten. Daarmee kan beoordeeld worden of de omvang van de grondexploitatie risicovol is in relatie tot de omvang en inkomsten van de gemeente.</p> <p>De ratio grondexploitatie van de gemeente Haren bedraagt ultimo 2018 10,7%. De ratio ligt daarmee nagenoeg gelijk aan 2017. Deze ratio ligt overigens nog steeds gunstiger dan het landelijk gemiddelde van 17,4% (cijfers 2017).</p>

4. Belangrijkste bevindingen

Gemeente Haren



4.1 Interimcontrole



4.2 Ontwikkeling grondexploitaties



4.3 Begraafrechten



4.4 Sociaal domein



4.5 Begrotingsrechtmatigheid



4.6 Overige bevindingen

4.1 Interimcontrole

Gemeente Haren

Controle is gegevensgericht uitgevoerd

Bevindingen naar aanleiding van onze interim controle

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij een interim-controle uitgevoerd. Deze interim-controle is primair gericht op de administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB) voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens. De bevindingen naar aanleiding van de interimcontrole hebben wij in februari 2019 doorgesproken met een ambtelijke afvaardiging, waarbij is gefocust op de planning en verdere werkafspraken voor de jaarrekeningcontrole 2018.

Samenvattend constateerden wij dat wij niet op de interne beheersactiviteiten in de bedrijfsprocessen hebben kunnen steunen. Onze controle is daarmee, zoals verwacht en afgesproken, hoofdzakelijk gegevensgericht en achteraf. Een belangrijke rol hierin wordt vertolkt door de VIC van gemeente Haren welke, met ondersteuning vanuit de gemeente Groningen, in samenwerking met de accountant gegevensgerichte werkzaamheden heeft uitgevoerd.

4.2 Ontwikkeling grondexploitaties

Gemeente Haren

3P's:

- Planning
- Programmering
- Prijs

Actualisatie en bijstelling grondexploitaties

De veruit grootste balanspost met betrekking tot onderhanden projecten betreft de voorraden (grondexploitatie). De op de balans opgenomen waarde betreft een financiële tussenstand van de projecten en deze boekwaarde moet nog terugverdiend worden met in de toekomst te realiseren verkoopopbrengsten. Als dat naar verwachting niet mogelijk is dient een verlies verantwoord te worden.

De waardering van deze post is daarmee afhankelijk van een aantal parameters (zoals kostenstijgingen, fasering, druk op verkoopprijzen, rente-effecten) die bepalend zijn voor de in de toekomst te realiseren opbrengsten. Omdat dit schattingen zijn die een belangrijke financiële impact kunnen hebben op het resultaat hebben wij de grondexploitaties met voldoende diepgang gecontroleerd.

De risico's voor de grondexploitaties zijn in essentie terug te brengen tot drie P's:

- **Planning:** is de tijdsplanning van de projecten afgestemd op de (on)mogelijkheden in de markt? Immers, de marktbehoefte bepaalt welke projecten op welk moment te realiseren zijn.
- **Programmering:** in de afgelopen jaren hebben economische ontwikkelingen geleid tot belangrijke wijzigingen in vooral de woningbehoefte. Is er een kritische analyse van de 'mix' van woningen (huur, koop, vrije kavel appartementen, etc.) in de projecten in relatie tot de huidige marktvraag in de gemeente?
- **Prijs:** inherent gevolg van de economische crisis is dat de verkoopprijzen van woningen en dus van grond onder druk hebben gestaan. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd, rekening houdend met het risico dat gronden later of in het geheel niet worden afgenomen?

De grondexploitaties zijn per 31 december 2018 geactualiseerd. Tijdens de jaarrekeningcontrole hebben wij deze drie P's besproken met uw medewerkers. Daarbij hebben wij beoordeeld of het onderhanden werk in de jaarrekening op een juiste wijze is gewaardeerd en of de uitgangspunten aanvaardbaar zijn.

In het vervolg gaan wij in op de ontwikkeling van de boekwaarde van de projecten.

4.2 Grondexploitatie: verloop boekwaarden (1/2)

Gemeente Haren

Cijfermatig beeld
grondexploitatie
en belangrijkste
ontwikkelingen

De ontwikkeling van de boekwaarden

De ontwikkeling van de boekwaarde van gronden in 2018 is als volgt weer te geven (zie ook toelichting in de jaarstukken).

(*€ 1.000)	BW 31-12-2017	Splitsing stationsgebied	Investerings	Inkomsten	Resultaatsneming	BW 31-12-2018
Nesciopark	3.591		193	0	0	3.784
Haren Noord	1.366		70	87	0	1.350
Haderaplein	1.589		174	0	-1.763	0
Stationsgebied	-927	1.553	6	0	0	633
Totaal gronden	5.620	1.553	444	87	1.609	5.767

In het voorjaar van 2019 zijn alle grondexploitatie geactualiseerd.

Nesciopark

Het plangebied bedraagt 6ha en de einddatum van deze grondexploitatie is gesteld op 31 december 2027. De aanleg van het totale plangebied is reeds in 2016 grotendeels gereed gekomen. Als gevolg van de actualisatie is het verwachte resultaat van deze grondexploitatie gedaald van € 156.000 voordelig naar € 7.000 voordelig. Opgemerkt wordt dat er in 2018 reeds verkoopcontracten zijn afgesloten waarmee in 2019 de verkoop van ruim € 2,5 miljoen aan kavels wordt gerealiseerd.

Haderaplein

In 2018 zijn, doordat het bestemmingsplan niet in benodigde vorm is vastgesteld, de ontbindende voorwaarden in de verkoopovereenkomst inzake het Haderaplein van kracht geworden, waardoor de beoogde verkooptransactie niet kon worden gerealiseerd. Het college voorziet binnen de kaders van het huidige bestemmingsplan geen mogelijkheden om op korte termijn tot nieuwe ontwikkeling van het complex Haderaplein te komen en heeft de investeringen in dit complex derhalve afgewaardeerd. Wij kunnen instemmen met deze verwerkingwijze.

4.2 Grondexploitatie: verloop boekwaarden (2/2)

Gemeente Haren

Haren Noord

Op dit grondcomplex zijn de aangekochte gronden inzake Haren Noord verantwoord. Hiertegenover staan ook vooruitontvangen bedragen ter hoogte van € 1,6 miljoen, welke op de balans zijn verantwoord onder de overige schulden. Hiertussen zit nog een boekwinst die nog gerealiseerd moet worden. Per saldo loopt de gemeente Haren hier slechts een beperkt risico over. Deze grondexploitatie verloopt via de samenwerking GEM Haren Noord CV.

Stationsgebied

In 2018 is de boekwaarde van de investeringen (gesaldeerd met de reeds verkregen investeringsbijdragen van derden) die betrekking hebben op de infrastructurele werken van algemeen nut (onder andere de spoortunnel) overgeheveld naar de materiële vaste activa. Als gevolg van deze overheveling is de boekwaarde van het complex stationsgebied met ruim € 1,5 miljoen toegenomen. Als gevolg van de actualisatie is het verwachte resultaat van deze grondexploitatie geraamd op € 1.536.000 voordelig.

4.3 Begraafrechten

Gemeente Haren

<p>Grafrechten en grafonderhoud</p>	<p>Begraafrechten Het beheer en onderhoud van uw begraafplaatsen wordt gefinancierd uit de inkomsten van de grafrechten. Bij uw gemeente bestaat de mogelijkheid om grafrechten en/of onderhoudsrechten af te kopen.</p>
<p>Gemeente Haren heeft geen voorziening getroffen</p>	<p>Uit gewijzigde BBV inzichten is duidelijk geworden dat voor ontvangen afkoopsommen een voorziening (vooruit ontvangen gelden van derden) gevormd zou moeten worden. Immers: de afkoopsom heeft betrekking op meerdere jaren en daarom zou gedurende de looptijd hiervan jaarlijks een deel van de gevormde voorziening ten gunste van het programmaonderdeel geboekt moeten worden. Feitelijk zijn de ontvangen afkoopsommen een meerjarige verplichting aan degene die de afkoopsom heeft betaald.</p> <p>Het BBV biedt echter ook weer een uitzondering voor deze regel. De ontvangen afkoopbedragen mogen namelijk nog steeds in hun geheel als bate worden opgenomen in het jaar waarin het grafrecht/ onderhoudsrecht is verleend. Hiervoor is vanuit administratieve eenvoud gekozen. Voorwaarde hiervoor is wel dat het totaal van de jaarlijks ontvangen afkoopsommen een (bij benadering) gelijke omvang moet hebben als het totaal van de aan een jaar toe te rekenen legesbaten.</p>
<p>Bij kostendekkende tariefstelling is het alsnog vereist een voorziening te treffen</p>	<p>Daarbij geldt gezien de Vragen & Antwoorden van de commissie BBV (2e helft 2018) dat bij een niet kostendekkende tariefstelling een voorziening ex artikel 44 lid 2 (middelen van derden) niet van toepassing is. Uit de paragraaf Lokale Heffingen in de begroting 2018 en de jaarrekening 2018 blijkt dat bij de gemeente Haren geen sprake is van een kostendekkende tariefstelling. Het college heeft derhalve geconcludeerd dat het treffen van een voorziening niet aan de orde is. Wij kunnen hiermee instemmen.</p> <p>Ofschoon het BBV hiermee wordt nageleefd blijft overigens naar onze mening het matchingsprincipe de voorkeur hebben. Dit door middelen die worden ontvangen voor grafrechten te reserveren voor de jaren waarop de rechten betrekking hebben.</p> <p>Ook merken we op dat wanneer in de toekomst geopteerd zou worden voor een wel kostendekkende tariefstelling op grond van het BBV het werken met een voorziening (ex artikel 44 lid 2) noodzakelijk wordt.</p>

4.4 Sociaal domein: Algemeen, WMO & Jeugd

Gemeente Haren

Lasten sociaal domein stijgen t.o.v. 2017

Uitgaven Sociaal Domein 2018

De uitgaven van de gemeente Haren in het sociaal domein bedragen over 2018 € 6 miljoen. In hoofdlijnen is de volgende onderverdeling naar stromen te maken:

Onderdeel	Omvang 2018 in €	Begroting 2018	Omvang 2017 in €
WMO	3.154	2.821	2.841
Jeugdzorg	2.876	1.992	2.965
Totaal	6.030	4.813	5.806

Wat opvalt is dat de totale kosten voor het sociaal domein ook in 2018 zijn gestegen.

4.4 Sociaal domein uitgelicht

Gemeente Haren

Onzekerheid WMO
bedraagt € 156.800

WMO (ZIN): € 2,8 miljoen

Ten aanzien van de WMO heeft de gemeente zelf de zorg ingekocht en instellingen gecontracteerd. De gemeente heeft met de meeste zorgaanbieders afspraken gemaakt omtrent oplevering van verantwoordingen voorzien van controleverklaringen. Wij hebben geconstateerd dat de gevraagde controleverklaringen in overwegende mate door de gemeente zijn ontvangen. Voor de aanbieders waarvan geen controleverklaring is ontvangen, hebben wij een onzekerheid van € 156.800 meegenomen in ons oordeel.

Onzekerheid
jeugdzorg bedraagt
€ 570.900

Jeugdzorg (ZIN): € 2,8 miljoen

In de jaarrekening zijn de baten en lasten inzake de jeugdzorg verantwoord, waarvan een belangrijk deel van de financiële administratie is ondergebracht bij het Regionaal Inkooporgaan Groningen Gemeenten (RIGG). Het RIGG sluit contracten af met zorginstellingen en draagt zorg voor de administratie en verantwoording. Van het RIGG is een verantwoording met goedkeurende controleverklaring over 2018 ontvangen. Uit deze controleverklaring blijkt dat voor een bedrag van € 570.900 geen zekerheid kon worden verkregen omtrent de prestatielevering. Deze onzekerheid hebben wij meegewogen in onze oordeelsvorming omtrent de jaarrekening 2018 (zie hoofdstuk 2).

De gemeente Haren is zelf verantwoordelijk voor de toekenning van de zorg, waaronder de controle op woonplaatsbeginsel, het opstellen van onderzoeksrapportages en beschikkingen. Uit onze werkzaamheden blijkt dat deze door de gemeente Haren zelfstandig uit te voeren controles over 2018 adequaat zijn uitgevoerd en vastgelegd. Het gevolg hiervan is dat wij op dit gebied geen onzekerheid hebben in onze controle voor wat betreft de rechtmatige toekenning van zorg.

Onzekerheid pgb
bedraagt € 143.850

PGB's (WMO en Jeugd) € 0,4 miljoen

Uit onze werkzaamheden blijkt dat de gemeente Haren niet voor alle verstrekte PGB's heeft kunnen vaststellen dat de zorg ook daadwerkelijk is verstrekt (ofwel de zogenaamde prestatielevering). Het gevolg hiervan is dat wij een onzekerheid hebben in onze controle. Wij hebben deze onzekerheid geraamd op een bedrag van € 143.850, welke is meegewogen bij de controleverschillen in hoofdstuk 2.

4.5 Begrotingsrechtmatigheid

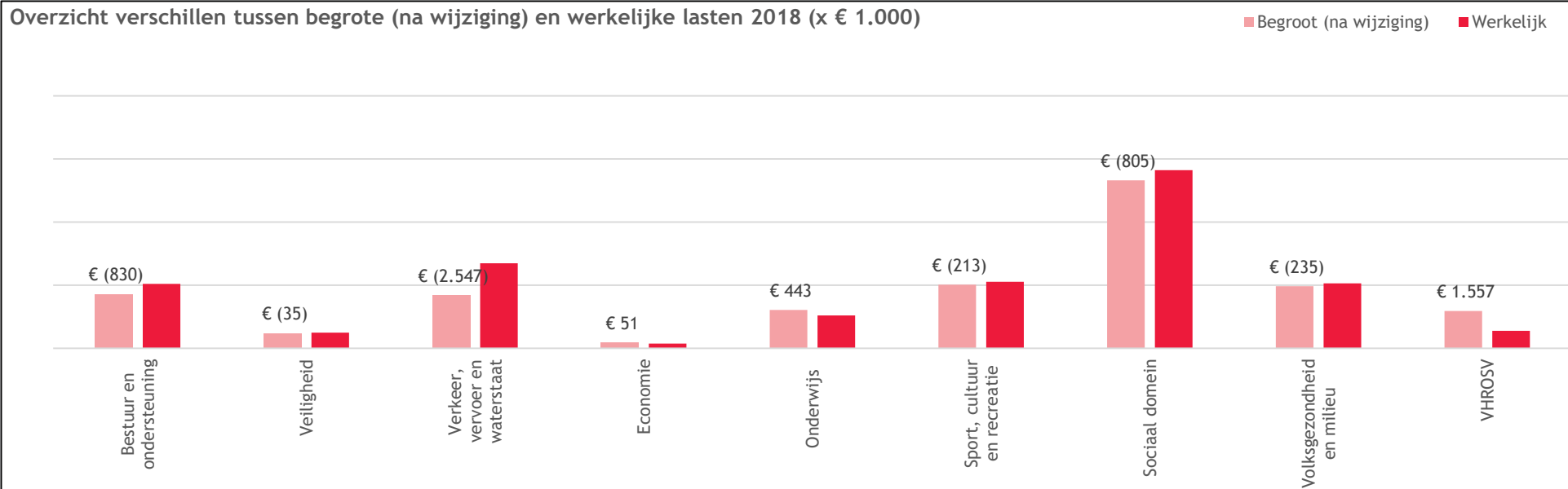
Gemeente Haren

Begrotingsrechtmatigheid

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2018, hebben wij de begrotingsrechtmatigheid gecontroleerd. De toe te passen normen voor dit begrotingscriterium zijn gebaseerd op artikelen 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moeten door de raad nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 212 van de Gemeentewet. Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota Rechtmatigheid van de Commissie BBV.

Belangrijk hierbij is dat het overschrijden van de begroting altijd onrechtmatig is, maar niet in alle gevallen hoeft te worden meegewogen in het accountantsoordeel. In het kader van de begrotingsrechtmatigheid moet gekeken worden naar de lastenoverschrijdingen per programma. Zie hierna voor een overzicht van de lastenoverschrijdingen per programma.

Lastenoverschrijding in meerdere programma's



4.5 Begrotingsrechtmatigheid

Gemeente Haren

Begrotingsrechtmatigheid

Zoals blijkt uit het figuur op voorgaande pagina is op meerdere programma's een begrotingsoverschrijding op de lasten te constateren. Deze zijn in te delen in de onderstaande categorieën zoals opgenomen in de Kadernota Rechtmatigheid van de Commissie BBV.

Lastenoverschrijding programma	Overschrijding t.o.v. begroting	Onrechtmatig, telt <u>niet</u> mee in het oordeel	Onrechtmatig, telt <u>wel</u> mee in het oordeel
Bestuur en ondersteuning	830.000	✓	n.v.t.
Veiligheid	35.000	✓	n.v.t.
Verkeer, vervoer en waterstaat	2.547.000	✓	n.v.t.
Sport, cultuur en recreatie	213.000	✓	n.v.t.
Sociaal domein	805.000	✓	n.v.t.
Volksgesondheid en milieu	235.000	✓	n.v.t.

Wij verwijzen voor een inhoudelijke en meer specifieke analyse van de begrotingsafwijkingen naar de analyse begrotingsafwijkingen zoals opgenomen in de toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening 2018 (hoofdstuk 11).

4.6 Overige aandachtspunten: BBV, WNT en SiSa

Gemeente Haren

Het BBV wordt niet nageleefd	<p>Bevindingen ten aanzien van naleving van de wettelijke verslaggevingsregels (BBV) Wij hebben materiële fouten geconstateerd die hebben geleid tot een afkeurend oordeel ten aanzien van de getrouwheid van de jaarrekening. De wettelijke verslagleggingsregels (BBV) zijn derhalve niet nageleefd.</p>
WNT-verantwoording voldoet aan de vereisten.	<p>Naleving van de (publicatieverplichtingen) WNT De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is met ingang van 2013 van toepassing en vervangt tegelijkertijd de Wopt (Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens). Doelstelling van de wet is te verhinderen dat instellingen in de publieke en semipublieke sectoren rechte in staat zijn bovenmatige bezoldigingen toe te kennen.</p> <p>Voor gemeenten geldt dat de gemeentesecretaris en de griffier als topfunctionaris worden aangemerkt. De algemene bezoldiging voor een topfunctionaris mag voor 2018 niet meer bedragen dan € 189.000 per jaar. De externe accountant is belast met de controle op de naleving van de WNT door de instelling.</p> <p>Overschrijding van de bezoldigingsnorm wordt aangemerkt als een onverschuldigde betaling, die door de topfunctionaris terugbetaald moet worden aan de instelling. Gebeurt dit niet, dan is BDO als accountant wettelijk verplicht om bij het ministerie melding te doen van deze onverschuldigde betaling. Wij hebben tevens een meldingsplicht indien u geen of onjuiste gegevens heeft gepubliceerd in de jaarrekening.</p> <p>Wij hebben vastgesteld dat de bezoldigingen over 2018 van de gemeente Haren niet strijdig zijn met de WNT en dat de jaarrekening 2018 van de gemeente Haren voldoet aan de publicatieverplichtingen van de WNT.</p>
Geen bevindingen SiSa-bijlage	<p>SiSa-bijlage Wij hebben de in de SiSa-bijlage van de jaarrekening genoemde specifieke uitkeringen gecontroleerd met inachtneming van de Nota verwachting accountantscontrole SiSa 2018. Op grond van ons onderzoek hebben wij bij uw specifieke uitkeringen geen fouten en/of onzekerheden geconstateerd die de voor SiSa geldende rapporteringstolerantie overschrijden. Zie tevens bijlage B.</p>

Bijlagen

Gemeente Haren



Bijlage A: Onze controle



Bijlage B: Bevindingen SISA-bijlage

Bijlage A

Onze controle

Doel en object van de controle	Het doel van de controle is het geven van een onafhankelijk oordeel of de financiële overzichten van de gemeente Haren, in alle van materieel belang zijnde opzichten, zijn opgesteld zijn in overeenstemming met het BBV. Voor een uitgebreide beschrijving van onze aanpak verwijzen wij naar onze opdrachtbevestiging d.d. 12 oktober 2018 met kenmerk “RHB/SH/AL/1042946/008”.
Materialiteit	<p>Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.</p> <p>Bij onze controlewerkzaamheden hebben wij als uitgangspunt de door de raad vastgestelde toleranties gehanteerd. De raad heeft ons daarbij opgedragen om bij onze oordeelsvorming en rapportering uit te gaan van de hierna vermelde goedkeurings- en rapporteringstolerantie. Op basis van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (BADO) en onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 559.000.</p> <p>Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn. Wij zijn met u overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 27.950 rapporteren, alsmede afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.</p> <p>Onze controle richt zich tevens op de getrouwheid en rechtmatigheid van de informatie in de WNT-verantwoording en de SiSa-bijlage van de jaarrekening. Voor de WNT en SiSa gelden specifiek voorgeschreven rapporteringstoleranties die veelal lager zijn dan uw rapporteringstolerantie. Wij passen deze voorgeschreven WNT- en SiSa-toleranties eveneens op correcte wijze toe.</p>
Onafhankelijkheid	Nederlands recht en overige beroepsregels, zoals de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO), vereisen dat wij onafhankelijk zijn ten opzichte van onze controle cliënten. Wij zijn van mening dat door ons is voldaan aan deze eisen. Wij bevestigen dat we geen giften hebben gegeven aan dan wel aangenomen van de organisatie of haar personeel. Wij hebben de overige dienstverlening naast de controle van de jaarrekening beoordeeld aan de hand van onze beroepsregels en hebben geconcludeerd dat het type dienstverlening en de vergoeding onze onafhankelijkheid niet beïnvloeden.

Bijlage A

Onze controle

Opdracht en controleaanpak	<p>Wij hebben de jaarrekening gecontroleerd conform de Nederlandse controlestandaarden en de met u gemaakte afspraken in de opdrachtbevestiging. Tevens beoordeelden wij de verenigbaarheid van de andere informatie, inclusief de overige gegevens en het jaarverslag met de jaarrekening en of deze geen materiële afwijkingen bevatten op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins. Voor een accountantscontrole gelden inherente beperkingen, die zijn uiteengezet in de opdrachtbevestiging.</p> <p>Onze controleaanpak is gebaseerd op een risicogerichte benadering, waarbij gesteund wordt op de opzet, bestaan en werking van de aanwezige administratieve organisatie. Deze aanpak gaat uit van een risicoanalyse op transactiestromen, zoals verkoopactiviteiten en personeelszaken. Daarnaast worden bedrijfsrisico's beoordeeld die voortvloeien uit de strategie en operaties van Haren. In de risicoanalyse hebben wij beoordeeld in hoeverre de onderkende risico's van invloed kunnen zijn op de jaarrekening.</p> <p>De risico's met een hoge waarschijnlijkheid van het zich voordoen en mogelijk materiële impact hebben in onze controle meer aandacht gehad. Deze risico's betreffen:</p> <ul style="list-style-type: none">• Management override• Naleving Europese aanbestedingsvoorschriften• De gevolgen van ongeautoriseerde handelingen in de IT-systemen
Strekking van de controleverklaring	<p>Aangezien de jaarrekening 2018 van gemeente Haren niet aan de daaraan te stellen eisen voldoet, hebben wij een afkeurende controleverklaring, gedateerd op 19 juni 2019, afgegeven bij deze jaarrekening. Alle bevindingen voortvloeiend uit onze controle van de jaarrekening 2018 zijn afdoende behandeld en onze controle is afgerond.</p>
Continuïteit	<p>De waarderingen in de jaarrekening van gemeente Haren zijn gebaseerd op de continuïteitsveronderstelling, daar alle rechten en plichten van de gemeente Haren per 1 januari 2019 zijn overgedragen aan de nieuwe gemeente Groningen. De inschatting of een duurzame voorzetting mogelijk is, inclusief de eventueel in de jaarrekening op te nemen toelichting, is de wettelijke verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders. Als accountant beoordelen wij de aanvaardbaarheid van de door het college van burgemeester en wethouders ingeschatte mogelijkheden tot een duurzame voortzetting. Wij vinden deze inschatting aanvaardbaar.</p>

Bijlage A

Onze controle

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening en bevat geen materiële afwijkingen

De jaarstukken 2018 van uw gemeente bestaan uit:

- Het jaarverslag 2018 (programmaverantwoording en verplichte paragrafen).
- De jaarrekening 2018 (balans met toelichting, overzicht van baten en lasten in de jaarrekening met toelichting inclusief SiSa-bijlage en taakvelden).

In het onderdeel ‘programmaverantwoording’ van het jaarverslag dient informatie opgenomen te worden over: wat hebben we gedaan, wat hebben we bereikt en wat heeft het gekost? De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (zoals weerstandsvermogen, bedrijfsvoering etc.) het jaarverslag. Beide onderdelen vallen niet (expliciet) onder de controle van de jaarrekening. Het primaire object van de accountantscontrole (op grond van artikel 213 van de Gemeentewet) is de jaarrekening (de balans met toelichting en het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening met toelichting). De inhoud van het jaarverslag (programmaverantwoording en paragrafen) hebben wij getoetst. Bij onze controle hebben wij geen materiële afwijkingen tussen het jaarverslag en de jaarrekening geconstateerd. Het jaarverslag en de jaarrekening zijn met elkaar verenigbaar.

De grondslagen van de jaarrekening 2018 zijn aanvaardbaar

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van uw gemeente zijn uiteengezet in de grondslagen van de jaarrekening 2018. In 2018 zijn er geen wijzigingen geweest in toegepaste verslaggevingsgrondslagen die een aanzienlijke invloed hebben op de baten en lasten of de financiële positie van uw gemeente. Significante verslaggevingsgrondslagen en toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie van uw gemeente en de baten en lasten in de jaarrekening. Daarnaast vereisen zij van het college en het management dat zij een oordeel vormen ten aanzien van soms moeilijke, subjectieve en complexe posities vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn. Wij hebben het door het college en het management toegepaste proces met betrekking tot significante verslaggevingsaspecten geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd.

Bijlage A

Onze controle

Fraude en non-compliance

Onze controle is niet specifiek gericht op het ontdekken van fraude. Bij de planning voor de jaarrekeningcontrole, houden wij rekening met het risico dat de jaarrekening als gevolg van fraude en onregelmatigheden onjuistheden van materieel belang zou kunnen bevatten. Daarnaast hebben wij beoordeeld in hoeverre sprake kan zijn van een risico omtrent corruptie. Eén van de door ons uitgevoerde maatregelen is het bespreken van de mogelijke frauderisico's en mogelijke fraudesituaties op verschillende niveaus binnen de organisatie. Hiertoe hebben wij de mogelijke frauderisico's en de mogelijke fraudesituaties besproken met de directeur en het college. Deze besprekingen en onze controlewerkzaamheden hebben geen aanwijzingen voor materiële fraude opgeleverd.

Wij hebben aandacht besteed aan de compliance met de voor u van toepassing zijnde wet- en regelgeving en overige bepalingen voorzover wij die van belang achten in het kader van onze controle van de jaarrekening.

Geautomatiseerde gegevensverwerking

De accountant dient op basis van artikel 2:393, lid 4 BW, melding te maken van zijn bevindingen met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking. Tijdens de interim-controle hebben wij de relevante processen met betrekking tot de geautomatiseerde gegevensverwerking, uitsluitend in het kader van de jaarrekeningcontrole, beoordeeld. Wij hebben op basis van onze werkzaamheden geconcludeerd dat wij, evenals in 2017, niet kunnen steunen op IT beheersingsomgeving.

Bijlage B

Bevindingen SISA-bijlage

Inleiding

Bij de jaarrekening wordt als bijlage de SiSa-verantwoording toegevoegd. De gemeente Haren heeft de rechtmatige totstandkoming van de SiSa-bijlage getoetst. Wij hebben de in de SiSa-bijlage van de jaarrekening genoemde specifieke uitkeringen gecontroleerd met inachtneming van de Nota verwachting accountantscontrole SiSa 2018. Op grond van ons onderzoek hebben wij bij de specifieke uitkeringen geen fouten en/of onzekerheden geconstateerd die de voor SiSa geldende rapporteringstolerantie overschrijden.

Strekking controleverklaring rechtmatigheid	Afkeurend
Strekking controleverklaring getrouwheid	Afkeurend

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit rapport over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die in 2018 in het kader van SiSa worden verantwoord. Wij doen dit middels een tabel, die ook moet worden opgenomen als geen fouten of onzekerheden zijn geconstateerd. Per regeling wordt aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd. Deze tabel is hierna weergegeven.

Nr.	Specifieke uitkering of overig	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout / onzekerheid
C7C	Investering stedelijke vernieuwing (ISV) II			
E26	Spoorse doorsnijdingen			
E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaai			
SZW G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet gemeentedeel 2018			
SZW G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) gemeentedeel 2018			
GRO21C	Regiospecifiek pakket (RSP)			
GRO2C	Verkeer en vervoer Groningen			



Nieuwe perspectieven

In de nieuwe economie doen kansen zich sneller voor dan ooit. Nieuwe spelregels geven een boost aan zakelijk werken. En een nieuwe generatie staat klaar om het anders te doen. Beter, slimmer, innovatiever. Wie succesvol wil ondernemen, moet zelf ook vernieuwen. Open staan voor verandering. En met open vizier kijken naar de mogelijkheden die voor ons liggen.

Nieuwe perspectieven, dát is wat BDO u wil bieden. En kan bieden, dankzij onze unieke combinatie van lokale marktkennis en een internationaal netwerk. Persoonlijke dienstverlening en een professionele aanpak. BDO helpt u graag om vanuit een andere invalshoek naar uw business te kijken. Zodat u de juiste beslissingen neemt om uw organisatie sterker, wendbaarder en succesvoller te maken. Of u nu een mkb-bedrijf, familiebedrijf, publieke organisatie of internationale organisatie bent.

BDO kijkt graag met u vooruit. Samen komen we tot nieuwe inzichten en nieuwe kansen in uw markt. Samen creëren we nieuwe perspectieven.

BDO Accountants & Adviseurs verleent vanuit 25 vestigingen in heel Nederland en met ruim 2.500 professionals diensten op het gebied van accountancy, belastingadvies en consultancy.

BDO adviseert organisaties in tal van branches en is sterk in de advisering aan het Nederlandse middenbedrijf, (semi-) overheidsinstellingen en familiebedrijven. Of het nu gaat om een controle van uw jaarrekening, de begeleiding van een ingewikkelde overname of een fiscaal advies op maat. In alle gevallen heeft u te maken met professionals. Zowel lokaal, regionaal, landelijk als internationaal. BDO maakt deel uit van het internationale BDO-netwerk (actief in 162 landen, meer dan 73.500 medewerkers wereldwijd) dat bestaat uit zelfstandige en onafhankelijke organisaties, die over de hele wereld onder de merknaam BDO actief zijn op het gebied van de zakelijke dienstverlening. Dat maakt ons in alle opzichten bijzonder betrokken. Kijk voor meer informatie op www.bdo.nl